

БЕССАРАБСЬКИЙ ПРОТОКОЛ 1920 – широковживана назва договору між державами Антанти й Румунією щодо Бессарабії, підписаного 28 жовтня 1920. Підготовлено на конференції послів держав Антанти, на яку поклали завдання оформити розв’язання невирішених Паризькою мирною конференцією 1919-1920 питань повоєнного устрою. Майбутнє Бессарабії цілком залежало від подій 1918-20 в Україні та Росії. Воліючи віддати Бессарабію Румунії, керівники Антанти рахувалися й з інтересами свого союзника – “білої” Росії. Після поразки генерала А.Денікіна засідання Паризької мирної конференції 20 січня 1920 підтримало одностайно рекомендацію комісії в румунських справах віддати Бессарабію Румунії. 3 березня 1920 Д.Ллойд-Джордж повідомив: рішення відкладено до виведення військ Румунії з Угорщини. Велика Британія й Франція прагнули також задовольнити власні інтереси у судноплаванні на Дунаї, фінансах та нафтовидобутку, вимагали компенсаційних виплат за майно своїх громадян у Бессарабії. Конференція послів зобов’язувала Бухарест підписати Договір про охорону прав національних меншин. США зайняли окрему позицію, відмовившись підписувати “Б.п.” як такий, що суперечить міжнародному праву. “Уряд, – наголосив 12 червня 1920 державний секретар США Б.Колбі, – в жодному разі не може бути учасником міжнародного договору, що передбачає розчленування Росії”. Його рішуче підтримав президент США Т.В.Вільсон. Задовольнивши власні інтереси, Англія восени 1920 активно лобювала підписання “Б.п.” Вона не погодилася із пропозицією Франції, а саме: зачекати зміни позиції США або домовленості Румунії з Москвою чи П.Врангелем. При цьому інтереси України взагалі не бралися до уваги. 4 жовтня текст “Б.п.” разом із вимогою підписати територіальну й економічну угоди, що становили частину Севрського мирного договору 1920, передано Румунії, яка 14 жовтня дала на це згоду. В ході переговорів міністра закордонних справ Румунії Т.Іонеску в Лондоні й Парижі текст “Б.п.” було остаточно відпрацьовано. 28 жовтня 1920 на конференції послів його підписали представники Англії, Франції й Італії та Т.Іонеску. Пізніше це зробив і посол Японії. Ст. 1 “Б.п.” проголошувала, що сторони “визнають цим суверенітет Румунії над територією Бессарабії, розташованою між існуючим кордоном Румунії, Чорним морем, течією Дністра від його гирла до точки, де він зустрічає старий кордон Буковини з Бессарабією, і далі цим кордоном”. Передаючи Бессарабію Румунії, Антанта не зачиняла двері для майбутньої домовленості із Росією, “як тільки буде створено уряд, ними визнаний” (ст.9). 1 листопада 1920 уряд УСРР разом із урядом РСФРР висловив рішучий протест урядам Франції, Італії, Англії та Румунії з приводу укладання “Б.п.”, заявивши, що не визнає “скільки-небудь правосильною угоду, яка стосується Бессарабії”.

Літ: Советские Россия–Украина и Румыния: Сборник дипломатических документов и исторических материалов. – Х.,1921; Симоненко Р.Г. Вічно зелені гілки України: Північна Буковина і Південна Бессарабія. – К., 1992.

Р.Г.Симоненко.